

قدم به قدم، همراه دانشجو...

WWW.GhadamYar.Com

جامع ترین و به روزترین پرتال دانشجویی کشور (پرتال دانش)
با ارائه خدمات رایگان، تحصیلی، آموزشی، رفاهی، شغلی و...
برای دانشجویان

- (۱) راهنمای ارتقاء تحصیلی. (کاردانی به کارشناسی، کارشناسی به ارشد و ارشد به دکتری)
- (۲) ارائه سوالات کنکور مقاطع مختلف سالهای گذشته، همراه پاسخ، به صورت رایگان
- (۳) معرفی روش های مقاله و پایان نامه نویسی و ارائه پکیج های آموزشی مربوطه
- (۴) معرفی منابع و کتب مرتبط با کنکورهای تحصیلی (کاردانی تا دکتری)
- (۵) معرفی آموزشگاه ها و مراکز مشاوره تحصیلی معتبر
- (۶) ارائه جزوات و منابع رایگان مرتبط با رشته های تحصیلی
- (۷) راهنمای آزمون های حقوقی به همراه دفترچه سوالات سالهای گذشته (رایگان)
- (۸) راهنمای آزمون های نظام مهندسی به همراه دفترچه سوالات سالهای گذشته (رایگان)
- (۹) راهنمای آزمون های کارشناسان رسمی دادگستری به همراه سوالات سالهای گذشته (رایگان)
- (۱۰) آخرین اخبار دانشجویی، در همه مقاطع، از خبرگزاری های پربازدید
- (۱۱) معرفی مراکز ورزشی، تفریحی و فروشگاه های دارای تخفیف دانشجویی
- (۱۲) معرفی همایش ها، کنفرانس ها و نمایشگاه های ویژه دانشجویی
- (۱۳) ارائه اطلاعات مربوط به بورسیه و تحصیل در خارج و معرفی شرکت های معتبر مربوطه
- (۱۴) معرفی مسائل و قوانین مربوط به سربازی، معافیت تحصیلی و امریه
- (۱۵) ارائه خدمات خاص ویژه دانشجویان خارجی
- (۱۶) معرفی انواع بیمه های دانشجویی دارای تخفیف
- (۱۷) صفحه ویژه نقل و انتقالات دانشجویی
- (۱۸) صفحه ویژه ارائه شغل های پاره وقت، اخبار استخدامی
- (۱۹) معرفی خوابگاه های دانشجویی معتبر
- (۲۰) دانلود رایگان نرم افزار و اپلیکیشن های تخصصی و...
- (۲۱) ارائه راهکارهای کارآفرینی، استارت آپ و...
- (۲۲) معرفی مراکز تایپ، ترجمه، پرینت، صحافی و ... به صورت آنلاین
- (۲۳) راهنمای خرید آنلاین ارزی و معرفی شرکت های مطرح
- (۲۴)

WWW.GhadamYar.Ir

۰۹۱۲ ۳۰۹۰ ۱۰۸

WWW.PortaleDanesh.com

باما همراه باشید...

WWW.GhadamYar.com

WWW.GhadamYar.Org

۰۹۱۲ ۰۹ ۰۳ ۸۰۱

به نام خدا

دانشگاه شهید بهشتی

دانشکده حقوق

دوره کارشناسی ارشد حقوق جزا و جرم‌شناسی

حقوق جزای عمومی (2)

استاد:

دکتر علی حسین نجفی ابرند آبادی

سال 79-1378

«فهرست مطالب»

– مقدمه

–1 مطالعه مفهوم جایگزین‌های حبس

–2 طبقه بندی جایگزین‌ها

–3 تجارب قانونگذاری‌های مختلف در مورد جایگزین‌ها – رویکرد شورای اروپا به جانشین‌های حبس

گفتار نخست: بررسی ماهیت، رسالت‌ها و اهمیت جایگزین‌های حبس

–1 ماهیت جایگزین‌ها

الف) مفهوم عادی

ب) مفهوم حقوقی

–2 فواید یا رسالتهای جایگزین‌ها

–3 اهمیت جایگزین‌ها

گفتار دوم: شرایط اجرا و اعمال جایگزین‌ها

–1 طبقه بندی جایگزین‌ها بر اساس معیار زمان صدور حکم

–2 طبقه بندی جایگزین‌ها بر اساس معیار مقامات تصمیم گیرنده

–3 طبقه بندی جایگزین‌ها بر اساس کسانی که مشمول آنها قرار می‌گیرند

گفتار سوم: خصوصیت جایگزین‌ها – جایگزین‌های خاص یا ویژه

–1 مکانیسم‌های خاص در مورد اعتیاد و جرایم جنسی

–2 مکانیسم‌های مربوط به نحوه و شیوه اجرای کیفر سالب آزادی (نظارت یا مراقبت الکترونیکی)

گفتار چهارم: چگونگی و نحوه اجرای جایگزین‌های تعیین شده در حکم و انواع آنها

1- جایگزین‌های متداول یا سنتی:

الف) جریمه نقدی (Fine)

ب) تعلیق [اجرای مجازات] (Suspension of Sentencing)

ج) تعلیق توأم با آزمایش (Probation)

2- جایگزین‌های جدید یا معاصر:

الف) تعلیق همراه با تکلیف به انجام یک کار عام المنفعه

ب) جریمه‌های روزانه (Day or daily fines)

ج) کار عام المنفعه یا کیفر خدمات عمومی (Community Services)

تذکر: کلیه پانوشتهای این جزوه توسط تنظیم‌کننده به متن اصلی افزوده شده است.

مقدمه:

اصولاً زندان به عنوان کیفر اصلی از جمله مجازاتهای نسبتاً جدید و متداول نسبت به سایر کیفرها چون قطع اعضا، اعدام، شلاق، جریمه و ... محسوب می‌شود. البته این به آن معنا نیست که مجازات زندان در تاریخ حقوق جزا هیچگونه سابقه‌ای نداشته است، اما آنچه در تاریخ حقوق کیفری با عنوان کیفر حبس به صورت پراکنده وجود داشته قطعاً با شکل سازمان یافته این مجازات در جهان امروز متفاوت بوده است، چرا که زندان در تاریخ قدیم به عنوان مکانی برای اعمال یک سلسله اقدام‌های تنبیهی یا به عنوان بازداشتگاه نسبت به فرد مجرم یا متهم به حساب می‌آمده است.

بنابراین کیفر حبس به تعبیر امروزی عمدتاً در دو سده اخیر وارد حقوق جزای مدرن شده و از این جهت، مجازاتی نوپا است. با وجود جوان بودن این مجازات، زندان به لحاظ عیب و ایرادهای عدیده‌ای که از آن برخوردار است، خیلی زود آماج انتقادهای فراوان واقع شد. مهمترین ایرادهای وارد بر مجازات سالب آزادی را به طور خلاصه به شرح زیر می‌توان بررسی کرد:

1- هزینه‌زا بودن (جنبه اقتصادی):

به نظر مخالفان مجازات زندان هیچ دلیلی وجود ندارد که در جامعه ای که با سیل انبوه بیکاران مواجه است، از عده ای انسان بزهکار و ناقض قانون در زندان نگهداری و «پذیرایی» شود و مؤدیان مالیاتی ملزم به پرداخت هزینه های آنان باشند. البته لازم به تذکر است که امروزه در کشورهایی مانند آمریکا، دولت با طرح بحث خصوصی سازی زندانها، دست به تمرکز زدایی زده و اختیارات خود را به اعمال حاکمیت از طریق اعمال حبس محدود نموده و بدین ترتیب اداره زندانها را به بخش خصوصی واگذار کرده است.

اما در برابر این اندیشه، همواره عده ای وجود داشته اند که ندای غیر قابل تفویض بودن اعمال حاکمیت (حق مجازات کردن) به بخش خصوصی را سر داده و از اصل انحصاری بودن مجازات در اختیار حکومت به شدت دفاع کرده اند.

بدین ترتیب در برخی کشورها - نظیر فرانسه - اداره زندانها صورت «دولتی - خصوصی» به خود گرفته است و بخشی از مسائل قسمت زندانبانی موسسات زندان، قسمت جرح و تعدیل در اجرای مجازات زندان، قسمت دخل و تصرف در مدت و کیفیت اجرا و نحوه رفتار با مجرمان همچنان در ردیف اختیارات بخش دولتی قرار دارد. بنابراین سرنوشت زندان همچنان در اختیار دولت است، چرا که مطابق قاعده اولیه، حق مجازات کردن بر اساس قرارداد اجتماعی، بر عهده دولت گذاشته شده است.

2- تورم جمعیت کیفری:

امروزه جرم انگاری روز افزون (تورم کیفری) و صدور احکام فراوان سالب آزادی، سبب تورم جمعیت کیفری زندانها شده است. کثرت مجازاتهای حبس در کتاب پنجم ق.م.ا (تعزیرات مصوب 1375) گویای تورم جمعیت کنونی در کشور ما است و موجب تشدید بحران در زندانهای کشور شده است. فرانسه نیز در اول ژانویه 1997 دارای 54 هزار و 269 نفر زندانی بوده است که اندکی بیش از نیمی از این تعداد، متهم بوده اند، حال آنکه ظرفیت زندانهای فرانسه حدود 48 هزار نفر بوده است. در ایالات متحده در دسامبر 1997 یک میلیون و 725 هزار و 842 نفر زندانی وجود داشته که برای هر صد هزار آمریکایی، 645 زندانی موجود بوده است. در فرانسه به این رقم، باید 117 هزار و 61 نفر را اضافه کرد که کیفر سالب آزادی خود را در محیط باز طی می کنند. در آمریکا در همین تاریخ حدود 5 و نیم میلیون محکوم به حبس یا متهم در زندان باز به سر می برده اند. از جمله اقدامهایی که در نظامهای متحول کیفری برای کاستن از بار تورم جمعیت کیفری صورت پذیرفته می توان از تعلیق مراقبتی، حبس های خانگی، حبسهای نیمه وقت و ... نام برد.

مشکل دوم کیفر سالب آزادی در عین حال معضل سومی را نیز دامن می زند:

3- تکرار جرم:

مطالعات اخیر نشان می دهد که زندان از دو جهت جرم زا است: زندانیان پس از گذشت مدتی از آزادی، دوباره با ارتکاب جرم به دستگاه کیفری باز می گردند؛ بخشی از فرهنگ زندان با ترخیص زندانیان به جامعه انعکاس می

یابد و این «خرده فرهنگ» در برخورد با فرهنگ کل جامعه اثرات نامطلوبی بر آن می گذارد. به این ایرادهای بالا باید مشکلات بهداشتی را نیز افزود. معضل بیماری ایدز در زندانها گریبان گیر عده ای از زندانیان است که به همراه زندانی در زمان آزادی وارد جامعه نیز می گردد. بنابراین در جرم شناسی های معاصر نظریه ای با عنوان Prisonaziation (فرهنگ پذیری زندان) مطرح شده که گونه های فرهنگ زندان را (رفتار، کلام، آداب و رسوم و ...) که در طول اقامت در حبس، بر شخصیت و رفتار زندانیان تأثیر می گذارد، در بر می گیرد.

بدین ترتیب ملاحظه می شود مشکلاتی که این ایرادها را برانگیخته است مسائل متنوع اقتصادی، جرم شناسی، بهداشتی و انسانی را شامل می شود و به همین خاطر، مساله اعتراض به آثار جرم زای زندان خیلی زود به یک بحث جدی تبدیل و در پی آن مساله انسانی و متنوع کردن نحوه اجرای حبس و نیز جایگزین نمودن تدابیری به جای حبس و یافتن راه حلها و بدلیل هایی برای آن مطرح شد.

موضوع جایگزین های زندان برای نخستین بار در کنگره پیشگیری از وقوع جرایم در لندن (1876) مطرح شد. ولی پیگیری تحقق برنامه های اجرایی آن عمدتاً به سالهای پس از جنگ دوم جهانی و تاسیس سازمان ملل متحد بازمی گردد.

از نخستین اقدام های این سازمان در رابطه با مجازات زندان، تهیه قواعدی به نام «قواعد و مقررات حداقل راجع به نحوه رفتار اصلاحی با زندانیان» (قطعنامه 1955) است که مقررات مربوط به نحوه رفتار با زندانیان، اداره زندان و برنامه روزانه آنان را در 99 قاعده شامل می شود. تأکید اصلی این قواعد بر انسانی و معنوی کردن فضای داخل زندان، تعدیل آثار جرم زای آن و ... است.

به دنبال این قطعنامه، سازمان ملل در سال 1990، قطعنامه دیگری به نام «قواعد حداقل راجع به تدابیر غیر سالب آزادی» را به تصویب رساند (قواعد توکیو). قطعنامه توکیو به وضوح همزمان زیانهای قرارهای بازداشت و کیفری حبس را به دولتهای عضو گوشزد و در عین حال، جایگزینها و بدیل هایی برای آنها نیز توصیه کرده است.

بحث جایگزین های زندان در فرانسه به سال 1975 بازمی گردد. جایگزینهای سالب آزادی بر حبسهای کوتاه مدت (حبس های تا سه ماه) ناظر بوده اند. مطالعات نشان داده اند که «حبس های کوتاه مدت حداکثر تا ده روز» می توانند یک شوک نجات بخش برای بزهارکار باشند ولی حبسهای بالای ده روز تا سه ماه قطعاً مشکل سازند، چون در آنها فرصت رسیدگی به وضعیت زندانی و اعمال برنامه های اصلاحی وجود ندارد. بدین ترتیب قانونگذار فرانسوی از سال 1975 غالباً کیفرهای حبس کوتاه مدت تا سه ماه را در چارچوب سیستم جایگزین ها و بدیل ها (Alternatives) مورد توجه قرار داده است.

1- مطالعه مفهوم جایگزین های حبس:

مفهوم جایگزین ها در بحث ما دارای ویژگیهای زیر است:

1- جایگزین های کیفر سالب آزادی بدیلهایی هستند که یا در دادنامه کیفری یا پس از صدور حکم (در زمان اجرای مجازات) مطرح می شوند. بنابراین جایگزین های قرار بازداشت موقت (تأمین کیفری به معنای اعم) از

شمول بحث ما خارج اند. در فرانسه به جای قرارهای تأمین کیفری، قرار میانجیگری، قرار کنترل قضایی که شامل طیف وسیعی از تدابیر می شود وجود دارند که مانع از زندانی شدن متهم می گردند.

2- بدیل‌های کیفری سالب آزادی در مورد مجرمان بزرگسالان قابل اعمال است. بنابراین بزهکاران صغیر از بحث ما خارج اند.

3- جایگزین های سالب آزادی عمدتاً شامل کیفرهای حبسی جنحه ای می شوند و حبسهای جنایی معمولاً مشمول سیاست جایگزینی واقع نمی شوند، مگر در موارد تصریح شده در قانون.

4- خلافهایی که از درجه پنجم (نزدیک به جنحه) به شمار می روند نیز مشمول سیاست جایگزین واقع می شوند.

با این اوصاف بدیل ها یا آلترناتیوهای مورد بحث ما شامل اقداماتی می شوند که قاضی در زمان صدور حکم، حق انتخاب بین اعزام محکوم به زندان (محکومیت غیر سالب آزادی) و حق انتخاب نسبت به باقی گذاردن زندانی در زندان و خارج کردن او از حبس را دارد. مرجع تصمیم گیرنده مورد نخست در فرانسه قاضی محکمه (صادر کننده حکم) و مرجع تصمیم گیرنده در مورد دوم قاضی مسؤول اجرای مجازاتها است.

بدین ترتیب، جایگزین ها عبارتند از اراده قاضی مبنی بر کنار گذاردن زندان یا تحدید مدت حبس. در نتیجه، بدیلها انتخاب میان دو امکان هستند که همزمان ممکن است شامل توالی وضعیتهای مختلف باشند، مانند اجرای حکم حبس در بدو امر و سپس خروج محکوم از زندان در مرحله بعد.

در حقوق فرانسه جایگزین های حبس زیر مبحث «فردی کردن» (شخصی کردن)^[2] مجازاتها آمده است. قانونگذار فرانسوی در عنوان سوم قانون جزا با عنوان «کیفرها» در ماده 24-132 صراحتاً به اصل شخصی کردن کیفرها اشاره کرده است. بدین ترتیب اصل شخصی کردن مجازاتها از بحث های آموزه ای خارج شده و لباس قانونی به خود پوشیده است. به موجب این ماده در محدوده های تعیین شده در این قانون، دادگاه حسب اوضاع و احوال ناظر بر جرم و شخصیت مباشر آن به صدور مجازات مبادرت می ورزد و رژیم اجرای آنها را نیز تعیین می کند.

یکی از پرسشهایی که پیرامون جایگزین ها مطرح می شود این است که آیا عفو عمومی جایگزین حبس محسوب می شود یا خیر؟ در پاسخ باید در نظر داشت که عفو عمومی یک مصلحت سیاسی - عمومی و بنابراین یک حکمت سیاست جنایی است که با فلسفه و مقتضای جایگزین ها که همان مفهوم اصل شخصی کردن مجازاتها و اجتناب از حبس و سلب آزادی است مطابقت ندارد. همچنین است عفو خصوصی به جهت دارا بودن ماهیت سیاسی.

بدین ترتیب اصل شخصی کردن مجازاتها ستون فقرات جایگزین ها محسوب می شود که خود از جمله دستاوردهای مکتب تحقیقی ایتالیایی در جرم شناسی و حقوق جزا است و مکتب دفاع اجتماعی نوین نیز از آن حمایت کرده است.

امتیازها و ایرادهای کار عمومی

از جمله فواید کیفر خدمات عمومی، «جلوگیری از آثار نامطلوب روانی و اجتماعی زندان» یاد شده است، به این توضیح که اشتغال به کارهای عام المنفعه از خطرها و مضرات زندان کاسته و مانع تماس محکوم به حبسهای کوتاه مدت با بزهکاران حرفه ای و خطرناک می گردد و همچنین رادع از هم گسیختگی خانوادگی و اجتماعی محکومان می شود.

در کنار این امتیازها، کیفر خدمات عمومی ایرادهایی را نیز برانگیخته است، که یکی از آنها مغایرت اجبار محکوم به انجام کار عمومی با اصل آزادی است، زیرا مطابق مقررات بین المللی انجام کار اجباری و بیگاری ممنوع شناخته شده است. از سوی دیگر در صورت تخلف محکوم، از انجام کار، دادگاه او را به زندان بسته باز می گرداند. با وجود این ایرادها، خدمات عمومی نه تنها در سطح حقوق داخلی کشورهای پیشرفته، بلکه حتی در سطح سیاست جنایی سازمان های بین المللی نیز مورد توجه و عنایت واقع شده است.

جایگزین های نوع سوم: منظور از این جایگزین ها اقدام هایی است که زمینه اجتناب از اجرای مجازات حبس یا اجتناب از صدور محکومیت حبس را فراهم می سازند:

الف) تعلیق:

در نظامهای کیفری معاصر و جنبشهای اخیر حقوق کیفری، از تعلیق اجرای مجازات به عنوان یکی از ابزارهای کیفر زدایی یاد شده است که آثار مطلوبی برای نظامهای جزایی دارد. تدبیر تعلیق به عنوان جایگزین کیفر حبس به سه شکل، مورد توجه قانونگذاران مختلف قرار گرفته است:

روش تعلیق ساده یا قاره ای: نظام پروبیشن انگلیسی. آمریکایی؛ نظام پروبایسون فرانسوی.

روش تعلیق ساده یا قاره ای:

برای نخستین بار در قالب قانون جزای 1891 فرانسه وارد حقوق این کشور شد. در این نوع از تعلیق ضمن تعیین مجازات از سوی دادگاه، اجرای آن معلق می گردد. اما در نظام تعلیق آزمایشی، محکوم در مدت تعلیق مکلف به رعایت و انجام تکالیفی است که از سوی دادگاه برای وی مقرر می شود. در محدوده نظام تعلیق آزمایشی نیز میان دو سیستم انگلیسی - آمریکایی (پروبیشن) و فرانسوی آن (پروبایسون) تفاوتها و شباهتهایی وجود دارد، به این توضیح که در هر دو نظام، محکوم مکلف به رعایت و انجام تکالیف مقرر بوده و تحت مراقبت ماموران ویژه و مددکاران اجتماعی قرار می گیرد. ولی در تفاوت این دو سیستم باید گفت که روش پروبیشن بر دو رکن «رضایت محکوم علیه» و «احراز مجرمیت از سوی قاضی بدون صدور حکم محکومیت» استوار است، حال آنکه در نظام پروبایسون فرانسوی به رضایت مجرم نیازی نبوده و اجرای تعلیق مستلزم صدور قبلی حکم محکومیت است.

ب) تخفیف:

پیدایش رژیم تخفیف به جریانهای پیش از دو ثلث نخست سده نوزدهم باز می گردد. در حقوق فرانسه نیز با وجود آنکه قانون جزای 1810 نقش قاضی را به اعلام مجازات مطابق موازین قانونی محدود می ساخت، ولی مجازاتهای ثابت قانون 1791 را مطرود اعلام کرد و به برقراری سیستم حداقل و حداکثر مجازاتها مبادرت ورزید. در جریان اصلاح راقانون 1810 در قالب قانون 1832 گام موثری در جهت تعمیم کیفیات مخففه در حقوق جزای فرانسه برداشته شد.

(ج) عفو:

گاهی سیاست جنایی و منافع اجتماعی ایجاب می کند که قانونگذار عنوان مجرمانه را بنا بر مقتضیات زمانی و مکانی از اعمالی که قبلاً جرم محسوب می شدند، سلب نموده و با اعطای عفو از تعقیب مجرم جلوگیری به عمل آورد. چنانچه پس از آن شخص مشمول عفو مرتکب جرم مجدد شود، سابقه مورد عفو موجب مشمولیت مقررات تکرار جرم نخواهد گردید. ولی در عفو خاص، موضوع جرم منتفی نمی شود و در نتیجه، با ارتکاب جرم جدید، سابقه مورد عفو در مقررات تکرار جرم لحاظ خواهد گردید. در حقوق فرانسه حق عفو به موجب قانون به مقام رئیس جمهوری داده شده است.

گفتار نخست. بررسی ماهیت، رسالت ها و ماهیت جایگزین های حبس:

1- ماهیت جایگزین ها:

اصولاً ماهیت جایگزین ها را از دو جنبه می توان مورد توجه قرار داد:

الف) مفهوم عادی (عمومی)

ب) مفهوم حقوقی

الف) مفهوم عادی:

از این جنبه، دو معیار عمده را می توان برای جایگزین ها در نظر گرفت:

- اندیشه فردی کردن مجازات

- اعطای امکان انتخاب به قاضی بین دو اقدام

همانگونه که پیش از این گفته شد اصطلاح جایگزینهای کیفر سالب آزادی برای نخستین بار در سال 1975 وارد حقوق فرانسه شد. منظور از این بدیلها در قانون 1975 کیفرهایی بود که جایگزین زندان و یا جریمه می شدند. این روند همچنان ادامه یافت تا آنکه در سال 1983 قانونگذار فرانسه با تصویب قانون جدیدی ضمانت اجراهای جدیدی را وارد حقوق فرانسه کرد که در واقع تعبیر جدیدی از جایگزینها تحت عنوان مفهوم موسع آنها قلمداد می شد و این جایگزینها شامل کلیه مجازاتها و اقداماتی می شدند که در محیط باز به اجرا در می آمدند. این مفهوم

شامل شیوه های اجرای حبس در محیط غیر بسته - مانند تعلیق - می گردید. همچنین این مفهوم، جرح و تعدیل در مرحله اجرای حبس را که از وظایف قاضی اجرای مجازاتها در حقوق فرانسه به شمار می رود در بر می گیرد. اما در قانون 1983 عده ای با مفهوم موسع جایگزینها مخالفت ورزیدند. اینان با اطلاق جرح و تعدیل در نحوه اجرای حبس به عنوان جایگزین موافق نبوده و بدین ترتیب از مفهوم مضیق جایگزینها طرفداری کرده اند. در مفهوم اخیر جایگزین کیفری است که قاضی محکمه به عنوان محکومیت اصلی به جای حبس در حکم خود پیش بینی می کند.

(ب) مفهوم حقوقی:

از بعد حقوقی این پرسش مطرح شده است که آیا این بدیلها همان مجازاتهای معروف حقوق جزا هستند یا اقدامات تأمینی جرم شناسی محسوب می شوند؟ قانونگذار فرانسوی در این مورد سکوت اختیار کرده ولی دکترین فرانسه در این زمینه چنین اظهار نظر نموده است: آقای ژان پرادل قاضی سابق دادگستری فرانسه و استاد و مدیر کنونی موسسه علوم جنایی پواتیه در این زمینه معتقد است که کیفرهای کوتاه مدت حبس، توده وسیعی از مجازاتها را در حقوق فرانسه تشکیل می دهند و با توجه به اینکه بر این کیفرها از جهت «جرم زا بودن» اشکال وارد شده است بنابراین لازم شد که اقدامات دیگری بجای آنها پیش بینی شوند. بدین ترتیب قانونگذار فرانسوی برای به حداقل رساندن معایب زندانهای کوتاه مدت تدابیر مختلفی را پیش بینی کرد. از جمله اینکه گاه میزان آنها را در قانون کاهش داد و یا از روش معافیت از مجازات استفاده کرد. راه حل دیگری که قانونگذار فرانسه پیش بینی کرده تکلیف قضات به مستدل نمودن احکام کیفرهای کوتاه مدت حبس است و در نهایت تدبیر دیگر قانونگذار فرانسه، «جایگزینهای مجازات حبس» بوده است. در قانون 1983 این جایگزینها به عنوان کیفرهای جایگزین حبس قلمداد شدند، نظیر متوقف کردن خودرو، انجام خدمات عمومی و یا جریمه های روزانه. به نظر آقای پرادل اگرچه عنوان این جایگزینها کیفر است اما بعضاً می توان آنها را اقدام تأمینی نیز تلقی کرد. زیرا زمینه جامعه پذیری مجدد بزهکار را فراهم می سازند و با سقوط مجدد او در بزهکاری مبارزه می کنند. با وجود این، در کنار این قبیل جایگزینها ضمانت اجراهایی وجود دارند که از خاصیت سرکوبگر - کیفری برخوردارند، نظیر تعلیق یا جریمه روزانه.

بنابراین آقای پرادل معتقد است از آنجا که این جایگزینها در قانون به عنوان کیفر قلمداد شده اند و جایگزین حبس به عنوان کیفر اصلی می گردند، لذا باید آنها را ضمانت اجراهای کیفری (مجازات) در نظر گرفت، مضافاً به اینکه بسیاری از این بدیلها رابطه ای با موضوع جرم ارتكابی (مجرم) ندارند حال آنکه اقدامات تأمینی که ناظر بر حالت خطرناک اند معمولاً با موضوع جرم (مباشر جرم) در ارتباطند.

در کنار جایگزین هایی که در حکم دادگاه قید می شوند، جایگزینهایی در نحوه اجرای حبس هم وجود دارند که در مفهوم موسع، جایگزین نام گرفته اند چرا که یا سبب تحدید اجرای حبس یا انتقای آن می گردند. در خصوص این قبیل جایگزینها نیز باید گفت که باز هم با جایگزینهایی با ماهیت دوگانه مواجهیم، مثلاً خاصیت کیفری در تاسیس تعلیق بر خاصیت اقدام تأمینی آن برتری دارد، اما در موردی چون دستور مداوا و درمان، برعکس، وصف تأمینی - تربیتی آن بر وصف کیفری غلبه دارد، چرا که حکم مداوا و درمان با حالت خطرناک مجرم در ارتباط

است و یا در مفهوم موسع، ممنوعیت انجام یک فعالیت، ضبط آلت جرم یا ضبط شیء ناشی از جرم، جملگی به دنبال جلوگیری از تکرار جرم (جرم ثانویه) هستند.

2- فواید یا رسالتهای جایگزینها:

عده ای از حقوقدانان معتقدند که برای گسترش جایگزینها باید سه معیار برای آنها در نظر گرفت که از آنها به عنوان «رسالتهای جایگزینها» می توان یاد نمود:

1- اصلاح و درمان که در جریان آن مجرمان مشمول اقدامات جایگزین به جامعه مدنی سپرده می شوند و نماد بارزی از سیاست جنایی مشارکتی به شمار می رود.

چنان که در ابتدا این کیفرهای حبس کوتاه مدت هستند که توجه قانونگذاران را بخود جلب می کنند چرا که مطالعات همواره نشان داده اند کیفرهای جایگزین بویژه برای مجرمین بی سابقه مشکل ساز هستند، چنان که در مورد کیفرهای 8 تا 10 روز این مطالعات مؤید این مطلبند که شوکی نجات بخش برای مشمولان تدابیر جایگزین می توانند تلقی گردند. اما زندانهای 10 روز تا 3 ماه مضرتترین کیفرها تشخیص داده شده اند زیرا ضمن آنکه فاقد خصیصه ارباب انگیزی هستند به فرایند جامعه پذیری بزهدار و روابط خانوادگی - شغلی او خلل وارد می سازند حال آنکه بزهداران مشمول این حبس ها معمولاً خطرناک نیستند.

از دیگر ایراداتی که به حبسهای کوتاه مدت 10 روز تا 3 ماه وارد شده است عدم کفایت مدت برای اجرای برنامه های اصلاحی - درمانی است. این دلایل سبب شد که قانونگذار فرانسه نیز در سال 1975 ابتدا حبسهای کوتاه مدت را مشمول سیاست جایگزین نماید. اما این به معنای برچیده شدن کامل نظام حبسهای کوتاه مدت تا سه ماه نیست، چرا که برای مثال در فرانسه از سال 1992 قاضی مکلف است در صورتیکه انتخاب حبس کوتاه مدت را به جایگزین آن ترجیح دهد انتخاب خود را مستدل و مستند نموده و بدین ترتیب گزینش خود را از ضمانت اجرا برخوردار سازد.

با این اوصاف، اکنون می توان به اهمیت جایگزینها بیش از پیش پی برد: جایگزینها سبب می شوند که دوران مجازات (نحوه اجرا) به شیوه دیگری به انجام برسد. به این معنا که مجازات اجرا می شود ولی در نحوه اجرای آن تفاوت خواهد بود. برای مثال در بدیل نیمه آزادی، محکوم مجاز به حفظ روابط خود با دنیای خارج زندان خواهد بود در عین حالی که زندان را نیز تحمل می کند. بدیهی است که این تدبیر نسبت به کسانی قابل اجرا خواهد بود که نسبت به آنها اعتماد وجود داشته باشد و بتوان در حق آنان نوعی ارفاق قائل شد.

از سویی دیگر باید به امتیازهای جایگزینها نظیر مبارزه با تکرار جرم و اجرای برنامه های اصلاحی مجرم و بازپذیری او به اجتماع اشاره کرد. مثلاً در بدیل کار عام المنفعه، مجرم مجاز به کار و حفظ رابطه خود با جامعه خارج از زندان خواهد بود. نوع این کار را قاضی با توجه به نوع جرم ارتكابی تعیین می کند، چنان که در جرایم رانندگی کسی که به خاطر رانندگی در حال مستی مرتکب خلافی شده مکلف به کار در بیمارستان حوادث و سوانح شده یا در روزهای آخر هفته در اورژانسها کار می کند و بدین ترتیب از نزدیک مجروحان رانندگی و آلام آنها را

مشاهده می کند و عبرت می گیرد. از دیگر تکالیفی که قاضی می تواند برای این قبیل مجرمان تعیین کند کار در انجمن ها یا مراکز امداد رسانی به بزه دیدگان است... این مراکز اهدافی چون معاضدت پزشکی و اجتماعی و فرهنگی و... را دنبال می کنند. در همین راستا باید به تدبیر جبران خسارت بزه دیده نیز اشاره کرد. در این شکل از تدابیر، پرداخت خسارت در حکم مجازات تلقی شده و بدین ترتیب مجرم از مجازات حبس رهایی پیدا می کند. این تدابیر:

1- احساس مسؤولیت را در بزهکار تقویت می نماید.

2- او را با مفاهیم مال و مالکیت آشنا می سازد و به وی این امکان را می دهد که خسارت مالی ناشی از عملش را لمس کند.

بنابراین ملاحظه می شود که خصیصه قهر آمیز جایگزینها از حبس کمتر نیست اما ضمن آن از خاصیت اقدامات تأمینی نیز برخوردار هستند. خصیصه اخیر به معنای اخف بودن بدیلهای نسبت به مجازاتهای حبس نیست و بنابراین بدیلهای را نباید دارای جنبه ارفاقی صرف دانست. تنها تفاوت آنها با حبس این است که قاضی با اطلاع دقیق از وضع مجرم، کیفر و ضمانت اجرای مناسبتری برای او در نظر می گیرد. جایگزینها به قاضی اجرای مجازاتها - در فرانسه - اجازه می دهند تا در مرحله اجرا شیوه اعمال سالب آزادی را بنابر شیوه جدیدی تنظیم نماید، آن چنان که کیفر سالب آزادی در محیطی غیر از محیط بسته به اجرا در آید. در نتیجه، اعمال و بکارگیری جایگزینها زمانی مفید واقع می شود که قاضی همچون یک پزشک، آگاهانه به تجویز اقدام مقتضی مبادرت ورزد.

گفتار دوم شرایط اجرا و اعمال جایگزینها

در باب شرایط اعمال جایگزینها می توان سه معیار در نظر گرفت و جایگزینها را برحسب این سه معیار دسته بندی کرد:

- معیار زمان صدور حکم.

- معیار مقامات قضائی تصمیم گیرنده.

- معیار افرادی که مشمول اقدامات جایگزینی قرار می گیرند.

1- طبقه بندی جایگزینها بر اساس معیار زمان صدور حکم: اصولاً باید گفت که جایگزینها در قلمرو جرایم جنحه ای و خلاف مورد استفاده قرار می گیرند. جرایم جنحه ای مشمول سیاست جایگزینی، جرایم معینی هستند که غالباً مشمول حبسهای کوتاه مدت قرار می گیرند. همچنین در قلمرو خلافها، این خلافهای نوع پنجم (که شدیدترین خلافها و نزدیک به جنحه می باشند) هستند که مشمول جایگزینها واقع می گردند. بدین ترتیب بهنگام صدور حکم، قاضی دادگاه جنحه یا خلاف خواهد توانست بجای حبسهای کوتاه مدت، اقدامات دیگری را در حکم خود بگنجاند. این اقدام ها در دو ماده 6-131 و 14-131 قانون جزای فرانسه پیش بینی شده اند.

اقدامات جایگزینی در ماده 6-131 یازده مورد را شامل می شوند، ضمن آنکه در صدر ماده آمده که این جایگزینها ممکن است بهنگام صدور حکم حبس به عنوان کیفر تکمیلی آن نیز منظور گردند:

- تعلیق پروانه رانندگی برای حداکثر 5 سال.

- منع رانندگی برخی وسائط نقلیه برای حداکثر 5 سال.

- لغو پروانه رانندگی همراه با ممنوعیت تقاضای مجدد برای حداکثر 5 سال.

- ضبط وسیله نقلیه یا وسائط نقلیه متعلق به مجرم.

- متوقف کردن موقت وسیله نقلیه حداکثر بمدت یکسال.

- ممنوعیت حمل اسلحه مجوز دار یا داشتن اسلحه برای حداکثر 5 سال.

- ضبط اسلحه ای که از آن مجرم است یا مجرم به آن دسترسی داشته است.

- ضبط پروانه شکار همراه با ممنوعیت تقاضای مجدد برای صدور آن حداکثر بمدت 5 سال.

- ممنوعیت داشتن دسته چک یا صدور چک یا ممنوعیت استفاده از کارتهای اعتباری بمدت حداکثر 5 سال.

- ضبط شیء یا آلتی که برای جرم بکار رفته یا قرار بوده است بکار برده شود یا از ارتکاب جرم حاصل شده باشد.

- ممنوعیت پنج ساله برخی از فعالیتهای شغلی و اجتماعی به این شرط که تسهیلات آن فعالیت آگاهانه در ارتکاب جرم یا تدارک آن مورد استفاده قرار گرفته باشد (مصدق بارز اقدام تأمینی).

ماده 14-131 از همین قانون اقدام های جایگزین شامل خلافهای درجه پنجم را احصا نموده است:

- تعلیق پروانه رانندگی بمدت یکسال.

- متوقف کردن وسیله نقلیه محکوم برای مدت حداکثر 6 ماه.

- ضبط اسلحه مجرم یا تسهیلاتی که مجرم آزادانه به آنها دسترسی داشته است.

- ضبط پروانه شکار با ممنوعیت تقاضای مجدد حداکثر یکسال.

- منع داشتن چک یا استفاده از کارت اعتباری بمدت حداکثر یکسال.

- ضبط مال حاصله از جرم.

2- طبقه‌بندی جایگزینها بر اساس معیار مقامات تصمیم گیرنده: مقامات تصمیم گیرنده در زمینه جایگزینها بر حسب مورد، قاضی صادر کننده حکم (محکمه)، دادسرا و یا قاضی اجرای مجازاتها را شامل می گردند. قاضی صادر کننده حکم چنان که پیش تر گفته شد، مخیر خواهد بود که از میان مجازات حبس و جایگزینهای آن یک مورد را انتخاب کند. بنابراین قاضی دادگاه، حق انتخاب میان این دو تصمیم را خواهد داشت. از مراجع دیگر تصمیم گیرنده در مورد جایگزینها باید به دادسرا اشاره کرد. دادسرا در حقوق فرانسه اصولاً وظیفه اجرای محکومیت صادره را مطابق قانون به عهده دارد و هدف اجرای کامل و مفید مجازات را و اینکه اجرای مجازات شامل افرادی شود که در حکم از آنها نام برده شده است، دنبال می کند. دادسرا در خصوص کیفرهای حبس همواره با مشاوران بازپذیری یا مربیان تربیتی و مشاوران پروباسیون که در سازمان زندانها به کار مشغولند و با قاضی اجرای مجازاتها در تماس دائمی اند، از سال 1958، ماده 1-709 قانون آیین دادرسی کیفری، مقام جدیدی را تحت عنوان قاضی مسؤل اجرای مجازاتها ایجاد نموده است. این مقام پس از صدور حکم دادگاه، جانشین قاضی محکمه شده و از توانایی دخل و تصرف در چگونگی اجرای مجازات حبس برخوردار است. همچنین او مجاز خواهد بود که در مدت مجازات حبس با نظر دادگاه و یا در اجرای مجازات با نظر دادسرا، جرح و تعدیل نماید. ولی باید در نظر داشت که قاضی اجرای مجازاتها در فرانسه در مورد کیفرهای حبسی که در محیط باز باید سپری شوند دارای اختیارات گسترده‌ای است حال آنکه در خصوص حبسهای اجرا شده در محیط بسته (زندان) از اختیارات محدودی برخوردار است. به هر تقدیر قاضی اجرای مجازاتها برای انجام اختیارات خود، گاه مستقیماً دست به این اقدام می زند و گاه به عنوان عضو کمیته پروباسیون یا امداد رسانی به آزادشدگان از زندان عمل می کند [5].

با توجه به آنچه گذشت می توان چنین گفت که در خصوص اعمال و اجرای جایگزینها، قاضی اجرای مجازاتها، دادسرا و دادگاه به اتفاق یا مستقلاً اظهار نظر نموده و اقدام می نمایند و غایت اقدامات این مراجع، جلوگیری از اجرای محکومیت حبس یا تغییر در مدت یا نحوه اجرای آن است

3- جایگزینها بر اساس کسانی که (مجرمانی که) مشمول آنها قرار می گیرند: همانطور که گفته شد، اصولاً در خصوص جایگزینها این، مقامات قضایی نظیر قاضی دادگاه، دادسرا یا قاضی اجرای مجازاتها هستند که به اتفاق یا مستقلاً تصمیم می گیرند و بنابراین، نظر محکوم علیه در این زمینه تأثیری ندارد، ولی باید توجه داشت که در دو مورد، جلب رضایت محکوم علیه نیز لازم شمرده می شود:

نخست زمانی که قاضی بخواهد مجرم را به انجام خدمات عمومی محکوم کند. دلیل این جلب رضایت آن است که بنابر اعلامیه جهانی حقوق بشر و میثاقین سازمان ملل و کنوانسیون اروپایی حقوق بشر، قانونگذار فرانسه کار اجباری را از هر نوع ممنوع نموده و بنابراین در مورد کار - حتی برای شخص زندانی - حتماً باید رضایت او جلب گردد.

دوم: در مورد صدور حکم بر مبنای مداوا و درمان مجرم (بویژه در مورد مجرمان جنسی) و برنامه‌های کنترل اجتماعی و قضایی باید رضایت بزهار جلب شود.

در مورد افرادی که مشمول جایگزینها واقع می شوند معیارهایی چند باید لحاظ گردد:

سن - وضعیت سوابق و حال متهم - سوابق خانوادگی و تحصیلی متهم.

- سن متهم: اصولاً جایگزینها در هر دو گروه سنی کبار و صغار را شامل می شوند ولی باید توجه داشت که تدابیر معمول در مورد اشخاص حقوقی، ضبط و جریمه است چرا که حبس و جایگزینهای دیگر آن در خصوص آنها قابل اعمال نیستند. از جمله جایگزینهایی که برای دو گروه سنی صغار و کبار بکار می روند می توان به تعلیق ساده و توأم با آزمایش، خدمات عمومی، حکم مداوا و درمان اشاره کرد. ولی پس از صدور حکم، قاضی اجرای مجازاتها می تواند از تدابیر دیگری چون تأسیس نیمه آزادی، کار در خارج زندان، آزادی مشروط یا نظارت الکترونیکی استفاده کند. نکته آخری که در باب سن باید بدان توجه داشت این است که جریمه های روزانه و کیفرهای ماده 6-131 قانون جزای فرانسه فقط شامل کبار می شوند.

- سوابق کیفری: در مورد کیفرهای مندرج در ماده 6-131 باید گفت که سوابق کیفری متهم تأثیری ندارد. بنابراین کیفرها ممکن است شامل تکرار کنندگان جرم هم بشود. دلیل این موضوع آن است که در جرایم جنحه ای و خلاف که مشمول سیاست جایگزینها واقع می شوند، با خطرناکی مجرمان مواجه نیستیم.

سایر جایگزینها نظیر جریمه های روزانه و تعلیق همراه با کار عام المنفعه و یا توأم با آزمایش برای سابقه قضایی زیر 5 سال قابل اعمال اند. در مورد خدمات عمومی زمانی قابل صدور است که محکومیت متهم بدون احتساب تعلیق و بصورت قطعی از چهار ماه تجاوز نکند. در مورد آزادی مشروط چنانچه بزهداری بدون سابقه باشد، باید محکومیت خود را طی کرده باشد و اگر سابقه تکرار جرم داشته باشد حبس خود را باید گذرانده باشد. در خصوص رژیم نیمه آزادی نیز زمانی قابل اعمال است که محکومیت مجرم حداکثر تا یکسال بوده باشد و سرانجام، در مورد جایگزینهای کیفر سالب آزادی خارج از زندان (محیط باز) زمانی قابل صدورند که محکوم علیه قبلاً سابقه محکومیت بیش از چهار ماه نداشته باشد.

وضعیت کیفری: منظور از این وضعیت، میزان مجازات صادره در حکم و در مواردی، باقیمانده مجازاتی است که محکوم ملزم به تحمل آنست. قسمت اخیر (باقیمانده مجازات) شامل جرح و تعدیل و دخالت در نحوه اجرای کیفر می شود. در هر حال پیرامون میزان مجازات یا باقیمانده آن، قاضی محکمه یا قاضی اجرای مجازاتها در زمان صدور حکم یا در زمان شروع کیفر سالب آزادی یا در جریان (طی) اجرای آن، با توجه به شرایط مادی و خانوادگی و نیازها و شرایط جسمانی، تصمیم به فردی کردن مجازات می گیرند.

گفتار سوم: خصوصیات جایگزینها - جایگزینهای خاص یا ویژه

جایگزینهای خاص یا ویژه که موضوع این گفتار را تشکیل می دهند از جمله جدیدترین جایگزینها و نسل جدید جایگزینها در حقوق جزا محسوب می شوند. این ضمانت اجراها به دو دسته تقسیم می شوند:

- ضمانت اجراهای خاص شامل اعتیاد به الکل و مواد مخدر و جرایم جنسی و حکم مداوا و درمان راجع به آنها.

- ضمانت اجراهای مربوط به نحوه و شیوه اجرای کیفر سالب آزادی، شامل نظارت یا مراقبت الکترونیکی.

1- مکانیسمهای خاص در مورد اعتیاد و جرایم جنسی: اصولاً مسأله تناسب بین تعقیب و جرم یا اصل مناسبت داشتن (مفید بودن) تعقیب کیفری^[4] در برخی نظامها نظیر فرانسه به دادستان اجازه می دهد تا بجای صدور کیفرخواست مبادرت به صدور قرارهایی نماید تا به این وسیله، جرم در دادسرا و مرحله تحقیقات مقدماتی حل و فصل گردد. از جمله این قرارها می توان به قرار میانجیگری اشاره کرد که دادستان، شخص ثالثی را خارج از دادسرا و دادگاه تعیین می کند تا میان متهم و بزه دیده مأموریت میانجیگری انجام دهد تا چنانچه مأموریت موفقیت آمیز باشد از تعقیب کیفری متهم خودداری ورزد.

از دیگر قرارها در این زیر مجموعه، قرار مداوا و درمان است که دادستان در موردی به جای صدور کیفرخواست، برای متهم معتاد به الکل یا مواد مخدر صادر می کند تا چنانچه اعتیاد خود را ترک نماید از تعقیب کیفری او خودداری ورزد. اما همانگونه که در گفتار نخستین از این جزوه اشاره شد این قرارها با عنوان «قرارهای جایگزین کیفری» از بحث ما خارج اند. بنابراین باید دید که به غیر از قرارهای مذکور چه مکانیسمهای دیگری در رابطه با جرایم اعتیاد به عنوان جایگزینهای کیفری سالب ازادی در حقوق فرانسه وجود دارند؟

در فرانسه اعتیاد به عنوان یک جرم در قانون جزا پیش بینی نشده بلکه در قانون دیگری به نام «قانون سلامت عمومی» مطرح شده است که در آن قاضی می تواند بجای اعزام معتاد به زندان، دستور یا حکم مداوا و درمان او را صادر کند و یا چنانچه در جریان رسیدگی به جرم، به اعتیاد متهم پی ببرد در صورتی که جرم ارتكابی از نوع خفیف باشد بجای صدور حکم حبس، وی را به مداوا و درمان اعتیاد محکوم نماید. بدین ترتیب متهم با معرفی خود به مقام بهداشتی معتمد باید مبادرت به ترک اعتیاد خود نموده و دوران مداوا و درمان را با توجه به گواهی مقام بهداشتی در پایان به صورت موفقیت آمیز طی کند.

حکم مداوا و درمان ممکن است در چارچوب احکام تعویقی صادر شود، بدین ترتیب که متهم از خود فراین و اماراتی دال بر اصلاح نشان دهد به طوری که از این فراین چنین به دست آید که در شرف بازسازی و اصلاح است. در این صورت با رعایت سایر شرایط، با وجود احراز مجرمیت، هیچ حکم محکومیتی صادر نمی شود بلکه صدور حکم به مدت یکسال به تعویق می افتد تا چنانچه در این دوره یکساله جرم و تخلفی از سوی متهم سر نزنند و از سویی، متهم مبادرت به ترک اعتیاد خود نماید، اجرای مجازات در پایان دوره یکساله منتفی می گردد. صدور دستور یا حکم مداوا و درمان از جمله مواردی است که جلب رضایت متهم در آن ضروری است، زیرا مستلزم همکاری و مساعدت شخص معتاد است و چنانچه وی به این امر رضایت نداشته باشد با عدم همکاری و مساعدت، ترک اعتیاد و اصلاح و بازسازی او میسر نخواهد گردید.

جرم دیگری که در این زیر مجموعه به بررسی آن می پردازیم جرایم جنسی اعم از جرم تجاوز به عنف، روابط جنسی با صغار و روابط جنسی گروهی و عمومی است. قانونگذار فرانسه در ژوئن 1998 اقدامات جدیدی را برای درمان مجرمان جنسی و مراقبت از آنها اتخاذ نمود. علت اتخاذ چنین اقداماتی وقوع جرایم جنسی فجیعی بود که سبب تهییج افکار عمومی می شد. یکی از رفتارهایی را که قانونگذار فرانسوی در این راستا جرم انگاری نموده است جرم «توریزم جنسی» است که شامل کسانی می شود که برای رفع نیازهای بیمارگونه جنسی خود به کشورهای دیگر آسیایی - آفریقایی، آمریکایی سفر می کنند. بدیهی است که روابط جنسی اینگونه افراد، نوعاً

بیمارگونه بوده و از آنجا که مقنن فرانسوی دریافت که کشورهای توریستی (چون تایلند) اینگونه رفتارها را جرم تلقی نمی کنند و تنها به درآمدهای مادی حاصله از توریسم می اندیشند در نتیجه از سال 1998 مجازاتها و ضمانت اجرایی را برای فرانسویان توریست مرتکب چنین رفتارهایی تعیین نمود که به موجب آن چنانچه یک فرانسوی در کشور بیگانه به روابط جنسی نظیر روابط و عملیات جنسی با صغار یا فیلمبرداری از صغار در حین عمل یا بهره برداری جنسی از طریق اینترنت یا تولید صور قبیحه و مستهجن با اطفال ... مبادرت کند، در خاک فرانسه محاکمه و مجازات می شود. اما با توجه به ویژگی خاصی که در بیشتر این مجرمان وجود دارد- یعنی وجود حالات بیمارگونه در آنها- مقنن فرانسوی اقدامات خاصی را تحت عنوان اقدامات کنترل اجتماعی و قضایی نیز برای این قبیل بیماران روانی پیش بینی نموده است که به عنوان کیفر اصلی (جایگزین) اعمال می شوند. این کنترل اجتماعی و قضایی بجای جنحه های تا ده سال و جرایم جنائی تا 20 سال حبس مجراست. چنانچه محکوم در دوران کنترل مرتکب تخلفی شود و یا از ارتکاب مقرر تبعیت نکند در صورتی که محکومیتش جنحه ای باشد تا دو سال حبس و چنانچه جنایی باشد تا 5 سال حبس محکومیت پذیر است. تکالیف مجرم جنسی در دوران کنترل با تکالیف معمول در تعلیق توأم با آزمایش مشترک است. این تکالیف مطابق ماده 44-132 قانون جزای فرانسه عبارتند از:

1- محکوم باید به کلیه احضاربه های قاضی اجرای مجازاتها و کلیه مکاتبات مربوطه پاسخ دهد.

2- محکوم باید به بازدیدها و کنترل مأموران زندان و مسؤولان تعلیق آزمایشی تن دهد و اطلاعات درخواستی آنها را که عمدتاً به مشخص کردن نحوه زندگی و ممر در آمد محکوم می شود در اختیار آنها قرار دهد.

3- محکوم باید تغییرات آدرس محل کارش را به مأمور پروبایسون یا تعلیق آزمایشی اعلام دارد.

4- محکوم باید تغییرات آدرس منزل خود و کلیه جابجایی های خود را که بیش از 15 روز به طول می انجامد و بازگشت خود را به مأمور پروبایسون اعلام دارد.

5- محکوم باید قبل از هرگونه جابجایی به خارج از کشور، از قاضی اجرای مجازاتها اجازه بگیرد.

در ادامه، به تکالیف ذکر شده موارد جدیدی اضافه شده است:

1- ممنوعیت حضور در برخی اماکن بویژه اماکنی که صغار در آنجا حضور دارند مثل حوالی مدرسه و پارکها (در حکم اقدام تأمینی).

2- منع رفت و آمد با برخی اشخاص مثلاً خانواده هایی که دادگاه تعیین می نماید. (در حکم اقدام تأمینی).

3- منع از انجام برخی فعالیتها نظیر معلمی، مربیگری .. (در حکم اقدام تأمینی).

علاوه بر این کنترل اجتماعی- قضایی، چنانچه محکوم از نظر پزشکی بیمار تشخیص داده شود، مداوا و درمان نیز به تکالیف بالا افزوده می شود. دستور مداوا و درمان چنانچه در زمان اجرای مجازات حبس ضروری تشخیص داده شود، از وظایف قاضی مسؤول اجرای مجازاتها است. اگر محکوم در زندان بسر می برده و در حال تحمل کیفر

حبس باشد و در این زمان، مداوای وی ضروری تشخیص داده شود، در این صورت با تصمیم و پیگیری قاضی اجرای مجازاتها به بیمارستان یا کلینیک خاص اعزام می شود.

واکنشهای عملی در قبال جایگزینهای ویژه مجرمان جنسی: جایگزینهای ویژه مجرمین جنسی واکنشهایی را در حقوق فرانسه برانگیخته اند. از جمله اینکه با توجه به شخصیت پیچیده مجرمان جنسی و مداوای آنها به منظور مبارزه با تکرار جرم جنسی، تشخیص مداوا و درمان مناسب کاری است بس دشوار بویژه آنکه در غالب موارد رضایت مجرم ضروری است، بنابراین چنانچه مجرم در برابر درمان از خود مقاومت نشان دهد قطعاً از کار آبی درمان کاسته می شود.

ایراد دیگر آن است که برای آن دسته از مجرمان جنسی خطرناک که نوعی احساس انزجار نسبت به آنها وجود دارد، پیش بینی جایگزین بجای حبس، اقدامی خفیف و سبک تلقی می شود و افکار عمومی چنین افرادی را مستحق شدت عمل و سختگیری بیشتری می دانند.

2- مکانیسمهای مربوط به نحوه و شیوه اجرای کیفر سالب آزادی (نظارت یا مراقبت الکترونیکی):

این مکانیسم که در مرحله اجرای کیفر حبس مطرح می شود شیوه ای جهت نحوه اجرای کیفر سالب آزادی محسوب می گردد که در جریان آن محکوم مجازات حبس خود را بجای زندان در منزل خود سپری می کند و بدین جهت به حبسهای منزلی یا بدون میله مشهور شده است. این تدبیر که اخیراً و به وسیله قانون 1997 وارد حقوق فرانسه شده دارای شکلهای مختلفی می تواند باشد:

یکی از شکلهای اعمال نظارت الکترونیکی، واگذاری کنترل تعدادی از مشمولان حکم به یک مؤسسه خصوصی از سوی سازمان زندانهاست که در جریان آن سازمان زندانها، قراردادی را به مؤسسه خصوصی منعقد می نماید.

شکل دیگر اعمال این شیوه، کنترل مستقیم سازمان زندانها به عنوان مرجع مجری مجازات سالب آزادی است.

اعمال این تدابیر از جمله مواردی است که مستلزم کسب رضایت محکوم است و بنابراین محکوم می تواند به لحاظ ملاحظات خانوادگی، شغلی، اجتماعی و ... حبس را بر نظارت در منزل ترجیح دهد. از جمله اهداف این تدبیر، کنترل لحظه به لحظه و پا به پای حرکات و اعمال محکوم در محل نگهداری و حصول اطمینان از انجام تکالیف مقرر در منزل است. مانند آنکه محکوم در شعاع معینی باقی بماند و یا به برخی از اماکن رفت و آمد ننماید (curfew).

بنابراین ملاحظه می شود که نظارت الکترونیکی ناشی از دو بینش است: بینش مثبت این نظارت مبتنی بر این اصل است که محکوم در شعاع معینی زندگی کند و بینش منفی این مراقبت بر این اصل استوار است که محکوم حق رفت و آمد آزادانه به هر مکانی را نداشته باشد.

برای اعمال نظارت الکترونیکی دو تکنیک وجود دارد: تکنولوژی فعال و تکنولوژی انفعالی.

روش فعال: در این روش از ارتباط میان دو دستگاه فرستنده کوچک (70 m) و گیرنده نصب شده در منزل محکوم، برای کنترل و نظارت وی استفاده می شود. گیرنده در منزل و از طریق تلفن به کامپیوتر مرکز نظارت متصل است و بدین ترتیب رایانه مرکزی با دریافت علایمی گزارش حبس منزلی را تهیه می نماید.

روش انفعالی: در روش منفعل، مؤسسه مسؤول نظارت، با تلفن های مقطعی از حضور محکوم در منزل اطمینان حاصل می نماید. گاهی اوقات با وصل وسایلی چون الکل سنج به رایانه مرکزی میزان الکل مصرف شده توسط محکوم تشخیص داده می شود. همچنین از طریق این رایانه، امکان تشخیص صدا و هویت فرد محکوم در منزل نیز میسر است.

شرایط اعطای بدیل نظارت الکترونیکی:

بزهکارانی که به حبس حداکثر تا یکسال محکوم می گردند و همچنین محکومینی که باقیمانده حبسشان از یکسال تجاوز نمی کند مشمول تدبیر نظارت الکترونیکی قرار می گیرند. از جمله مهمترین شرایط اعطای این جایگزین، جلب رضایت محکوم در حضور وکیل اوست، اما باید در نظر داشت که این رضایت راجع به اصل نظارت الکترونیکی است و در نتیجه، دست قاضی مسؤول در مورد نحوه اعمال و اجرای آن باز است. از سویی دیگر مجرم می تواند نظر پزشک متخصص در خصوص استفاده و حمل مچ بند الکترونیکی را از جهت ایجاد عوارض و اختلالات عروقی استعلام نماید. و نکته آخر در این زمینه آن است که در مورد آزادی مشروط - که خود نیز یک جایگزین حبس به معنای موسع محسوب می شود - نیز نظارت قابل استفاده و کاربرد است، به این صورت که فرد مشمول حکم آزادی مشروط را می توان حداکثر به مدت یکسال مشمول پیروی از نظارت الکترونیکی به عنوان یک تکلیف قرار داد.

چگونگی اجرای نظارت الکترونیکی:

در حقوق فرانسه قید «تحت نظارت قرار دادن» محکوم، بیانگر مفهوم محدودیت در فضا و مکان است که از آن به نوعی مفهوم منع را نیز می توان اراده کرد، نظیر منع غیبت در برخی زمانها و مکانها و یا منزل در ساعات معین و یا ممنوعیت غیبت در خارج از یک ساعت معین از محل معین.

مقام تصمیم گیرنده در مورد اعطای بدیل نظارت الکترونیکی در فرانسه قاضی اجرای مجازاتها است چرا که در این بدیل یک شیوه اجرای حبس محسوب می شود. بدین ترتیب قاضی اجرای مجازات در خصوص شخصیت محکوم، تحصیلات و شغل او و وجاهت اعطای این اقدام تحقیقات لازم را به عمل می آورد. برای مثال از جمله نکاتی که در خصوص نحوه اعمال نظارت الکترونیکی مد نظر قرار می گیرد، میزان مشارکت محکوم در انجام امور خانه است، نظیر بردن فرزندان به مدرسه و یا خرید منزل. بنابراین قاضی اجرای مجازات می تواند استثنائاتی را در حبسهای منزلی به شرحی که گذشت، برای محکوم تعیین نماید.

علاوه بر اینها قاضی اجرا قادر است یک سلسله اقدامات تکمیلی که واجد حالت امدادی (کمکی) هستند به تکالیف محکوم بیافزاید. تکالیف امدادی که به تعلیق آزمایشی نیز مربوط می شود در ماده 43-132 قانون جزا به شرح زیر آمده اند:

– در طول مدت نظارت محکوم باید خود را تحت کنترل های معین قرار داده و تکالیفی را انجام دهد.

– محکوم می تواند در این دوره از دوره های آموزشی و کارآموزی برخوردار باشد در صورتی که این دوره ها سبب تسهیل بازپروری اجتماعی او گردند.

موارد لغو نظارت الکترونیکی:

قاضی اجرای مجازاتها می تواند در موارد زیر نظارت الکترونیکی را لغو کند:

1- عدم رعایت تکالیف.

2- عدم رعایت اقدامات تکمیلی.

3- صدور حکم محکومیت جدید.

4- خودداری از تغییر خواسته شده (اصلاح).

5- چنانچه محکوم تقاضای لغو این اقدام و بازگشت به زندان را نماید.

همچنین اگر در مدت نظارت، محکوم مرتکب جرم یا تخلف جدیدی شود بی تردید به زندان بسته عودت یافته و از بابت جرم جدید نیز مجازات می گردد. چنانچه محکوم در دوران نظارت، قصد فرار یا طفره رفتن یا خنثی کردن عملکرد دستگاههای منصوب را داشته باشد و یا اختلالی در این دستگاهها ایجاد کند، در حکم فرار محسوب شده و مطابق ماده 29-434 قانون جزا به عنوان محکوم فراری با او رفتار می شود. چنانچه محکوم در مدت نظارت مرتکب تخلفی گردیده که در جریان آن به شخص ثالثی ضرر و خسارتی وارد آید، از نظر اداری سازمان زندانها مسؤول ضرر وارده خواهد بود.

مأموران زندان با نظر قاضی اجرای مجازاتها مجاز به ملاقات محکوم در منزل وی خواهند بود. در این صورت اجازه محکوم برای بازدید و ورود مأمورین به منزل ضروری است و چنانچه محکوم اجازه ندهد در حکم غیبت و تخلف محسوب می گردد و در نتیجه به زندان بسته قابل عودت خواهد بود^[5].

نتیجه

نظارت الکترونیکی چه از نوع فعال و چه انفعالی، علاوه بر کنترل نیروی انسانی نیازمند تکنولوژی پیشرفته نیز است که خود مستلزم بهره مندی از نیروهای متخصص، کارمند و دستگاههای پیشرفته است. بدین ترتیب با ورود نظارت الکترونیکی در قلمروی جایگزینهای کیفر سالب آزادی امروزه شاهد مداخله فن آوری جدید در اجرای کیفر حبس هستیم، به این معنا که کیفر حبس به واسطه این نظارت، تقریباً از انحصار صرف انسانها و ضرورت حضور فیزیکی زندانبانان خارج شده است.

پرسشی که در این راستا مطرح می شود این است که آیا نظارت الکترونیکی از نظر اقتصادی به صرفه است یا خیر؟ در پاسخ باید در نظر داشت که همانطور که در یک کارخانه اتوماتیک خودروسازی، بجای 50 کارگر در یک کارخانه عادی، تنها دو نفر کار می کنند و در نتیجه، 48 نیرو صرفه جویی می شود، در حبسهای «بدون میله» نیز یک مرکز کنترل، همزمان قادر به کنترل 30 زندانی است و از آنجا که احتمال اشتباه دستگاههای کنترل تقریباً صفر است، در نتیجه، چنین کنترل دقیقی قطعاً از نظر اقتصادی سبب صرفه جویی در بودجه ها و هزینه های زندانبانان می شود.

گفتار چهارم: چگونگی و نحوه اجرای جایگزینهای تعیین شده در حکم و انواع آنها:

جایگزینهای کیفر سالب آزادی از نظر چگونگی و نحوه اجرای آنها موارد متعددی را به شرح زیر شامل می شود:

جریمه نقدی - تعلیق - تعلیق توأم با آزمایش - تعلیق همراه با تکلیف انجام یک کار عام المنفعه - نیمه آزادی - کیفرهای سالب یا محدود کننده حقوق - جریمه روزانه و کارهای عام المنفعه.

جایگزینهای ذکر شده خود نیز از لحاظ قدمت و پیشینه به دو دسته تقسیم می شوند:

دسته اول، شامل جایگزینهای جدید و معاصر نظیر کار عام المنفعه و جریمه های روزانه، که البته مصادیق دیگری از این دسته، همچون نظارت الکترونیکی پیش تر مورد بحث واقع شد.

در این گفتار، جایگزینهای ذکر شده را به ترتیبی که گذشت مورد بررسی قرار خواهیم داد:

1- جایگزینهای متداول یا سنتی:

الف) جریمه نقدی (Fine): شکل مقطوع جریمه نقدی (Fix) - یعنی جریمه ای که فاقد حداقل و حداکثر باشد و قاضی یا جانشین وی به هنگام تعیین آن، حق فردی کردن را نداشته باشند - از قدیمی ترین و نخستین جایگزینهای حبس به حساب می آید. جریمه از نظر حقوقی شامل مبلغی است که محکوم به خزانه دولت می پردازد و بنابراین با ضرر و زیان و خسارت بزه دیده متفاوت است.

شرایط اجرای جریمه نقدی:

جریمه، یک کیفر عمومی محسوب می شود که نسبت به همه جرایم قابل اعمال است به جز در جنایات که به ندرت پیش بینی می شود. برای مثال در باب جرایم مواد مخدر به موجب ماده 24-222 قانون جزای فرانسه کسی که به تولید، توزیع یا فروش مواد مخدر مبادرت ورزد علاوه بر حبس به پرداخت جریمه نیز محکوم می گردد. در باب جرایم جنحه ای و خلاف، جریمه، مجازات بسیار متداولی است. در جرایم جنحه ای، حداقل جریمه: 2500 فرانک و حداکثر آن بر حسب جرایم، متفاوت است. در جرایم خلافی نیز باید گفت که جریمه تقریباً تنها کیفر است. با توجه به طبقه بندی جرایم خلافی در حقوق فرانسه به پنج درجه، جریمه های این جرایم از مبلغ 250 فرانک آغاز و تا 10 هزار فرانک ادامه می یابد. اما چنانچه خلاف از نوع پنجم (شدیدترین نوع خلاف و نزدیک به جنحه) باشد در صورت ارتکاب مجدد (تکرار جرم) مبلغ 10 هزار فرانک دو برابر می شود که البته منوط به پیش بینی در ماده قانونی است. در خصوص اشخاص حقوقی نیز کیفر نقدی (جریمه) بسیار متداول است و مبلغ آن 5 برابر مبلغ جریمه اشخاص حقیقی است.

نحوه وصول جریمه:

همانطور که گفته شد محکوم اصولاً جریمه را به خزانه دولت و یا مستقیماً به مأمور وصول جریمه می پردازد. چنانچه محکوم از پرداخت جریمه خودداری ورزد، اداره دارایی یا خزانه دولت خواهد توانست به نام دادستان و با معاضدت دادسرا در مقام وصول آن بر آید که در صورت عدم پاسخ از سوی محکوم، از دادسرا حبس محکوم تقاضا می شود و این تقاضا به محل اقامت یا آخرین محل اقامت او ابلاغ می گردد. در این صورت محکوم به حبس اعزام می شود که با نظام حبسهای سالب آزادی متفاوت است زیرا حبس بدل از جریمه محسوب نمی شود (Imprisonment in lieu of fine or for debt).

اجبار جسمانی یا اجبار تنی:

«وسیله قهر آمیزی» برای ملزم ساختن محکوم به پرداخت جریمه به حساب می آید، ولی جایگزین نهایی جریمه نمی شود. حبس (اجبار تنی) محکوم عاجز از پرداخت جریمه شرایط و قیودی به شرح زیر دارد:

— در مورد جریمه های از 1000 تا 3000 فرانک معادل 5 روز حبس.

— در مورد جریمه های از 3 تا 10000 فرانک تا ده روز حبس.

— در مورد جریمه های از 10 تا 20 هزار فرانک تا بیست روز حبس.

— در مورد جریمه های از 20 تا 40 هزار فرانک تا 30 روز حبس.

— در مورد جریمه های از 40 تا 80 هزار فرانک تا حداکثر دو ماه.

— زمانی که مبلغ پرداخت نشده از 80 هزار فرانک تجاوز کند، مدت «حبس به عنوان اجبار محکوم به پرداخت جریمه» نیز به طول بیانجامد. بدین ترتیب، ملاحظه می شود که از مبلغ سه هزار فرانک به بالا، قاضی در مورد

میزان حبس از اختیار فردی کردن مجازات برخوردار است. همچنین از جمله نکات قابل توجه در مورد نحوه وصول جریمه آن است که دادستان نیز می تواند با توجه به شرایط اوضاع و احوال محکوم، تاریخ وصول جریمه را به تأخیر اندازد. همچنین او قادر است وصول مبلغ جریمه را تقسیط کند، در این صورت تقسیط به عهده وزارت دارایی خواهد بود.

ارزیابی کیفر جایگزین جریمه نقدی:

کیفر نقدی از جمله کیفرهایی است که به موجب ماده 24-132 قانون جزای فرانسه، مشمول فردی کردن (شخصی کردن) مجازاتها واقع می گردد. از سویی دیگر، در چارچوب اصل فردی کردن، دادگاه میزان جریمه را برحسب درآمدهای محکوم و مخارج زندگی او تعیین می کند. از جمله معیارهای دیگر در تعیین مبلغ جریمه که مورد توجه دادگاه واقع می شود میزان خسارت وارد بر مجنی علیه است.

در راستای ارزیابی این تدبیر جایگزین حبس باید به امتیازها و اشکال های وارد بر آن نیز اشاره کرد. از جمله امتیازهای کیفر نقدی آن است که چنانچه متهم به لحاظ اشتباه قضایی محکوم شده باشد، پرداخت جریمه قابل جبران است. همچنین محکومیت به پرداخت جریمه برای محکوم دارای آثار سوء اجتماع زدایی نیست و به فرایند جامعه پذیری وی خللی وارد نمی سازد. دیگر آنکه تدبیر «اجبار تنی» تهدیدی مؤثر برای محکومانی است که از ادای دین خود طفره می روند تا سرانجام آنان را مجبور به پرداخت دین خود نماید.

ولی کیفر جریمه از ایرادهایی نیز برخوردار بوده است:

ضعیف بودن جنبه اربابی و ورود خدشه بر اصل برابری بزهکاران، از عمده ترین ایرادهای وارد بر جریمه است. به این توضیح که اگر جریمه، تدبیری مناسب و مؤثر برای بزهکاران فقیر به حساب می آید، ارفاقی برای ثروتمندان به شمار می رود. با توجه به این ایرادها بوده است که امروزه تدبیر جدیدی تحت عنوان جریمه های روزانه در کنار جریمه مقطوع ابداع شده است که در گفتارهای آینده به شرح آن خواهیم پرداخت.

ب) تعلیق (اجرای مجازات): تأسیس تعلیق اجرای مجازات چنان که از نامش پیداست شیوه ای برای اجتناب از اجرای کیفر حبس محسوب می شود تا یک جایگزین برای این مجازات.

نهاد تعلیق در جریان پیدایش مکتب تحقیقی و در نتیجه تغییر رویکرد از «جرم مداری» به «مجرم مداری» و به دنبال اهمیت یافتن پرونده شخصیت متهم، برای نخستین بار در 1891 وارد حقوق فرانسه شد. از آنجا که قاضی محکمه در جریان صدور حکم قادر خواهد بود که با استفاده از نهاد تعلیق، مجرم را از تحمل مجازات حبس معاف سازد و بدین وسیله به فردی کردن مجازات مبادرت ورزد، در نتیجه، تأسیس تعلیق نیز جایگزینی برای حبس به شمار می رود.

فلسفه نهاد تعلیق را باید نوعی اخطار به مجرمان بی سابقه و مبارزه با آثار جرم زای زندان دانست که با گذشت زمان، دامن کیفرهای سالب یا محدود کننده حقوق را نیز گرفت. در حقوق فرانسه تعلیق، شامل کیفرهای تکمیلی و همچنین اشخاص حقوقی نیز می گردد. همچنین، تعلیق کیفرهای سالب یا محدود کننده حقوق مندرج در مواد 6-

131 و 14-131 قانون جزای فرانسه را شامل می شود ولی هیچ یک از انواع ضبط و توقیف اموال را در بر نمی گیرد. تعلیق جریمه های روزانه و خدمات عمومی را نیز شامل نمی شود. علاوه بر جریمه های روزانه برخی از جریمه ها نظیر جریمه های مالیاتی، گمرکی، جریمه ناشی از جرایم مربوط به جنگلها و مراتع، جرایم علیه مقررات مالیاتی در مورد قمارخانه ها و الکل و دخانیات، نیز مشمول تعلیق واقع نمی شوند.

شرایط اعطای تعلیق:

تعلیق در مورد جرایم جنایی یا جنحه ای که کیفر حبس آنها برابر یا کمتر از 5 سال است به کار می رود. همچنین تعلیق، مجرمان بی سابقه یا مجرمانی را که 5 سال پیش از ارتکاب آخرین جرم به محکومیت جدیدی محکوم نشده باشند، در بر می گیرد. نهایت آنکه تعلیق شامل جرایم سیاسی و نظامی نیز می گردد. بنابراین ملاحظه می شود که تعلیق در حقوق فرانسه در مفهوم موسع آن در نظر گرفته شده است.

آثار تعلیق:

تعلیق در فرانسه ممکن است که شامل مجازات حبس یا قسمتی از آن شود و در هر حال مدت آن حداکثر 5 سال است. تاریخ تعلیق از زمان قطعیت حکم آغاز می شود. چنانچه تعلیق، جزئی باشد (شامل قسمتی از مجازات حبس) در این صورت مدت تعلیق، در طول اجرای کیفر قطعی، معلق خواهد بود. در صورتی که در مدت تعلیق (دوره 5 ساله)، محکوم مرتکب جرم جدیدی شود، تعلیق فوراً لغو و اجرای مجازات حبس با مجازات جرم جدید جمع می شود و بنابراین جرم اخیر ممکن است مشمول تکرار جرم واقع گردد. بنابراین محکومیت تعلیقی مانع از مقررات تکرار جرم نیست.

نکته ظریفی که در خصوص تعلیق در حقوق فرانسه باید در نظر داشت این است که قاضی محکمه می تواند به صورت مستدل و مستند، محکوم مشمول تعلیقی را که مرتکب جرم جدیدی شده است همچنان از تعلیق برخوردار کرده و به الغای تعلیق مبادرت نورزد.

ارزیابی تأسیس تعلیق ساده:

نهاد تعلیق همچون سایر تأسیسات حقوقی از امتیازها و کاستی هایی برخوردار بوده است: از جمله امتیازهای این تأسیس می توان به تراکم زدایی یعنی کاستن از بار زندان و تعداد زندانیان و صرفه جویی برای دولت در هزینه های زندانها و نهایتاً نمایاندن اعتماد نسبت به شخص بزهدار اشاره کرد. اما در کنار این محاسن از معایب نهاد تعلیق نیز نباید غافل بود:

شرایط اعطای تعلیق بسیار محدود است زیرا مدت آزمایش (دوره 5 ساله) غیر قابل تغییر است. لغو این دوره پس از انقضای 5 سال به صورت خودکار بوده و قاضی هیچ نقشی در جرح و تعدیل آن ندارد.

از دیگر انتقادهایی که به تعلیق وارد شده این است که از صلابت و کارآیی کیفر حبس کاسته است چرا که در اذهان عامه مردم، کیفری قهرآمیز و دارای وصف ارباب انگیز به شمار نمی آید و در نتیجه در نظر مردم نوعی

تبرئه محسوب می شود. همچنین در دوران تعلیق هیچ گونه کمک و کنترل و نظارتی بر بزهکاری وجود ندارد. به همین جهت بوده است که پس از حدود 70 سال، شکل جدیدی از تعلیق با عنوان تعلیق آزمایشی ابداع شد. اگرچه نهاد تعلیق ساده در فرانسه توسط قانونگذار پذیرفته شد ولی تأسیس اخیر از حقوق انگلستان وارد حقوق فرانسه شد. ویژگی تأسیس جدید آن است که محکوم در دوران تعلیق به حال خود رها نمی شود بلکه نوعی نظارت بر او وجود دارد که این نظارت مقطعی بر مجرم سبب شده است تا تعلیق آزمایشی، مکانیسمی برای اصلاح و درمان مجرمان در محیط باز بجای تحمل حبس در زندان بسته تلقی شود:

ج) تعلیق توأم با آزمایش:

تعلیق همراه با آزمایش در سال 1958 با الهام از تأسیس Probation انگلیسی وارد حقوق فرانسه شد. این تأسیس که خواص اشخاص حقیقی (نه حقوقی) است در مورد جرایم جنایی یا جنحه ای که حداکثر مجازات قانونی آنها 5 سال حبس باشد، کاربرد دارد. برخلاف تعلیق ساده، نظام پروباسیون در حالی که شامل جرایم نظامی می گردد، جرایم سیاسی را دربر نمی گیرد. مفهوم آزمایش در این نوع از تعلیق، گذراندن دوران تعلیق همراه با نوعی کنترل و نظارت است و دوره آزمایش بین 18 ماه تا 3 سال را شامل می شود. در این مدت، محکوم تحت نظر بوده و مکلف به انجام تکالیفی می شود و در پایان مدت آزمایش است که محکومیتش اجرا شده تلقی می گردد.

دوران تعلیق آزمایشی اصولاً شامل دو نوع کمک است: کمکهای اجتماعی - کمک های کنترلی و نظارتی. در مورد کمک های اجتماعی هدف آن است که تلاشهای محکوم در دوران تعلیق موفقیت آمیز باشد. در مورد کمک های نظارتی و کنترلی، هدف، تنبیه مجرم و هشدار برای جلوگیری از تکرار جرم اوست. اقدامات کنترلی در ماده 44-132 قانون جزای فرانسه احصا شده اند:

- محکوم در دوران تعلیق باید به احضاریه های قاضی اجرا پاسخ دهد.

- چنانچه قاضی اجرا شخصاً یا نماینده قاضی اجرا به ملاقات محکوم رفتند وی باید این بازرسی را بپذیرد. محکوم مکلف است که در صورت تقاضا وسیله امرار معاش خود را برای قاضی اجرا توجیه نماید.

- محکوم باید مراتب تغییر شغل خود را به قاضی اجرا اعلام دارد.

- محکوم باید تغییر اقامتگاه خود و هر گونه جابجایی و مسافرتی را که بیش از 15 روز بطول بیانجامد به قاضی اجرا اطلاع دهد.

- محکوم باید برای هرگونه مسافرت به خارج از قاضی اجرا اجازه کسب کند.

علاوه بر این تکالیف عمومی، محکوم ممکن است مشمول یک سلسله تکالیف خاص بر اساس ماده 45-132 نیز قرار گیرد، این تکالیف دسته ای از اقدام های سه گانه زیر را دربر می گیرد:

– اقداماتی که برای سلامت محکوم لازم است چنان که مجرم باید معاینات پزشکی را که از سوی قاضی اجرا لازم تشخیص داده می شود، انجام داده و تن به معالجه دهد (تکلیف درمان)؛ دیگر آنکه به مشروب فروشی ها رفت و آمد نکند و برخی از مشاغل معین را انجام ندهد (اقدام تأمینی).

– اقداماتی که برای پیشگیری از جرم محکوم لازم است مانند عدم رانندگی برخی خودروها، عدم انجام برخی مشاغل، عدم رفت و آمد به برخی مکانهای معین، عدم شرکت در شرط بندی و قمار، (مانند عدم حضور در میداين اسب دوانی)، عدم رفت و آمد با برخی محکومین به ویژه شرکا و معاونان جرم، عدم رفت و آمد با بزه دیده و عدم حمل و داشتن اسلحه.

– اقدام هایی که به منظور ترمیم خسارات محکوم له قرار می گیرد، مثل پرداخت جریمه.

نحوه کنترل تعلیق آزمایشی:

مقام ناظر و مجری تعلیق توأم با آزمایش « قاضی اجرای مجازاتها » است. این مقام اصولاً در کیفرهای حبسی که در محیط باز به اجرا در می آیند جانشین دادگاه صادر کننده حبس است. تعلیق توأم با آزمایش نیز از جمله اقدام هایی است که به اجرای کیفر در محیط باز منجر می شود.

چنانچه در دوران تعلیق آزمایشی محکوم مرتکب جرم جدیدی شود، دادگاه خواهد توانست حداکثر تا سه سال به دوران آزمایش اضافه کند، برای مثال اگر محکوم در دوره 2 ساله آزمایش مرتکب جرم جدیدی شود، ضمن گذراندن مجازات جرم اخیر، به مدت آزمایش نیز ممکن است یک سال دیگر افزوده شود.

ارزیابی تأسیس تعلیق آزمایشی:

با وجود آنکه نهاد پروبایسون در نتیجه معایب تأسیس تعلیق ساده وارد نظام کیفری فرانسه شد ولی تأسیس جدید نیز از آماج انتقادات و ایرادها در امان نماند. تعلیق آزمایشی باعث اجتناب از کیفر حبس در محیط بسته می شود و محکوم در دوران تعلیق به وسیله قاضی اجرا یا نمایندگان او تحت نظارت روانی، اجتماعی، شغلی و حتی خانوادگی قرار می گیرد.

در کنار این ویژگی ها، اجرای هر چه بهتر آن نیازمند پرسنل و کارمند کافی است و توفیق آن نیز مستلزم همکاری محکوم با دستگاه قضایی است. بنابراین چنانچه محکوم مبادرت به همکاری های لازم با قاضی اجرا و سایر مسؤولان مبادرت نوزد، اثر تعلیق آزمایشی محو می گردد.

به دلیل همین ایرادها قانونگذار فرانسوی در 1989 تأسیس جدیدی به نام «تعویق آزمایشی صدور حکم» را پیش بینی کرد که در جریان آن در جرایم خاص جنحه ای دادگاه می تواند به مدت یکسال صدور حکم علیه مجرم را به تعویق اندازد و در این دوره یکساله تکالیفی را برای چنین محکومی مقرر کند. تعویض آزمایشی دارای شرایطی به شرح زیر است:

– متهم باید در دادگاه حاضر باشد؛ بنابراین تعویض آزمایشی حکم به صورت غیابی ممکن نیست زیرا لازم است تا قاضی با حضور متهم به بررسی حالات او بپردازد.

– از حالات و رفتار متهم بهبودی در رفتار او حاصل شود.

– خسارات مجنی علیه در شرف جبران و پرداخت باشد.

– اختلالات ناشی از جرم در جامعه در شرف از میان رفتن باشد.

مسئول کنترل محکوم در دوران یک ساله آزمایش قاضی اجرای مجازاتها است. در پایان دوران یک ساله چنانچه محکوم تکالیف مقرر را انجام داده و مرتکب جرم جدیدی نشود، حکم تعویقی به هیچ وجه صادر نخواهد شد و در سجل کیفری محکوم قید نخواهد گردید. بنابراین از مهمترین و بارزترین وجوه تمایز تعویق آزمایشی صدور حکم با تعلیق آزمایشی آن است که در تعلیق آزمایشی بر خلاف تعویق آزمایشی نه تنها حکم مجازات صادر می شود (ولی اجرای آن معلق می گردد) بلکه این اقدام در سجل کیفری محکوم درج می گردد^[6].

2- جایگزینهای جدید:

منظور از این جایگزینها، بدیلهایی است که در 15 سال اخیر و از سال 1983 وارد حقوق جزای فرانسه شده است و مواردی به شرح زیر را شامل می گردد:

الف) تعلیق همراه با تکلیف به انجام کار عام المنفعه:

این جایگزین در واقع، شکلی از نظام تعلیق توأم با آزمایش است ولی آزمایش و انجام یک کار عام المنفعه خلاصه می شود. مدت زمان این کار، حداقل 40 و حداکثر 240 ساعت در مدت 18 ماه به صورت بدون مزد است. از جمله شرایط این جایگزین، حضور مجرم در دادگاه و رضایت او به این امر است. در دوران تعلیق طبعاً تکالیف خاصی که اقتضای کار کردن است به چنین محکومی تحمیل می شود، از جمله:

– محکوم باید معاینات لازم برای کار و محیط مربوط به آن را به انجام رساند.

– محکوم نباید به بیماریهای واگیردار مبتلا باشد.

در کنار این تکالیف خاص، تکالیف متداول در دوران تعلیق نیز برای محکوم وجود دارد، از جمله:

– پاسخ به احضاریه های قاضی اجرای مجازاتها.

– اعلام تغییر اقامتگاه و جابجایی ها ... و سایر تکالیفی که در مبحث پروبایون ذکر شد.

از آنچه گفته شد می توان تفاوت تعلیق همراه با انجام کار عمومی و تعلیق توأم با آزمایش را چنین برشمرد که تعلیق همراه با انجام کار عمومی و با انجام کار معین در ساعات مقرر خاتمه می یابد در حالی که در تعلیق

آمایشی، محکوم علیه باید کلیه آزمایشهای مقرر در قالب تکالیفی را که برای او مشخص شده است متحمل می شود و سپری می کند. بنابراین در تعلیق همراه با کار خصیصه حاکم، کار کردن است. حال آنکه در پروبایسون، خصیصه حاکم، انجام کلیه تکالیف عام و خاص مقرر در حکم دادگاه است.

ب) جریمه های روزانه: این بدیل با توجه به ایرادهای وارد بر جریمه مقطوع برای نخستین بار در سال 1983 از حقوق انگلیسی وارد حقوق جزای فرانسه شد. بر اساس ماده 5-131 قانون جزای فرانسه جریمه روزانه، تنها در خصوص محکومان بزرگسال و جرایم جنحه ای قابل اعمال است و در مورد جرایم نظامی و اشخاص حقوقی کاربرد ندارد. ویژگی جریمه روزانه آن است که هم به عنوان یک کیفر مستقل و هم به عنوان یک جایگزین حبس قابل استفاده است. کیفر نقدی روزانه هرگز با کیفر نقدی مقطوع یکجا اعمال نمی شود. همچنین صدور حکم کیفر روزانه همراه با کیفر خدمات عمومی هم قابل جمع نیست.

کیفر نقدی روزانه عبارت است از پرداخت روزانه مبلغ معینی به خزانه عمومی (دولت). جریمه روزانه اختیاری است که قانون به قاضی دادگاه اعطا نموده است. او مبلغ این جریمه را بر اساس دو معیار تعیین می کند:

-درآمد و مخارج متهم که بر اساس این معیار مبلغ روزانه جریمه بیش از 2000 فرانک نمی تواند باشد.

-اوضاع و احوال و شدت جنحه ارتكابی که بر اساس این معیار نیز مدت روزهای پرداخت جریمه بیش از 360 روز نمی تواند باشد.

در مورد این دو معیار اصولاً رضایت محکوم ضروری نیست ولی قضات در عمل برای تعیین مبلغ قسط محکوم را در جریان می گذارند، بنابراین جریمه روزانه نسبت به محکوم غیابی مجرا نیست.

برای تعیین اقساط جریمه، دادگاه علاوه بر رؤیت متهم، از منابع دیگری در مورد زندگی او کسب اطلاع می کند: کسب اطلاع و تحقیق از طریق بانکهایی که محکوم در آنها حساب داشته است یا فیشهای مالیاتی و یا از طریق اداره محل کار همچنین دادگاه می تواند در خصوص هزینه ها و بدهی های محکوم، وضعیت تأهل یا تجرد او اطلاعاتی را جمع آوری کند ولی در صورت تأهل محکوم، ضبط معادل جریمه معوقه از حقوق مالی همسر محکوم ممنوع است.

ژیم حقوقی کار عمومی: به موجب ماده 24-131 قانون جزای فرانسه، محکوم مشمول این بدیل، تحت حمایت و مسؤولیت دولت (سازمان زندانها) قرار دارد و چنانچه به مناسبت انجام کارش موجب ایراد خسارتی به دیگری گردد سازمان مربوطه مسؤولیت خسارت وارده را بر عهده خواهد داشت. ولی دولت به عنوان قائم مقام زیان دیدگان متعاقباً از محکوم مطالبه خسارت می کند. در ماده 22-131 قانون جزای فرانسه اظهار شده که کیفر خدمات عمومی در حکم کارهای عادی و در نتیجه، مشمول قوانین مربوط به کار در شهر، کار سخت، بهداشت، ایمنی، مقررات خاص زنان و جوانان است. بنابراین محکوم، مشمول امتیازهای قانون کار می شود. محکوم در کنار انجام این کار قادر خواهد بود که به فعالیت شغلی خود نیز تا زمانی که به تحمل کیفر اصلی لطمه نزند، بپردازد.

تهیه کار و شغل: در فرانسه قاضی مسؤول اجرای مجازاتها، مسؤول کاریابی است. بنابراین دادگاه صادر کننده حکم پس از صدور حکم کار عمومی مسؤولیتی در قبال کاریابی محکوم به عهده ندارد. بدین ترتیب قاضی اجرای مجازاتها با همکاری دادسرا (دادستان محل) و با رایزنی در ادارات دولتی و شهرداری ها و مؤسسات معتمد، فهرستی از مشاغل موجود تهیه و با توجه به آن کار از میان محکومان تقسیم می کند. بدیهی است که به تناسب و اقتضای هر کار، محکوم باید آزمایشهای پزشکی مربوط به آن را بگذراند و استعداد و قابلیت کاری اش بررسی شود.

وظایف محکوم: محکوم باید به احضاریه های قاضی اجرای مجازاتها و کنترلهای ناگهانی یا برنامه ریزی شده او پاسخ دهد و با قاضی اجرای مجازاتها در خصوص رفتارش همکاری کند. همچنین او باید در مدتی که مشغول کار است در برخی مکانها حضور پیدا نکند، با شرکا و معاونان جرم خود در میادین شرط بندی و قمار (نظیر میادین اسب دوانی) حضور پیدا نکند و به دادگاه نشان دهد که نیازهای مشروع اش را تامین می کند.

قاضی اجرای مجازاتها به دو علت زیر می تواند کار عمومی را موقتاً معلق کند:

— به دلایل پزشکی، خانوادگی و اجتماعی — به دلیل انجام خدمت سربازی

ارزیابی کیفی کار عمومی:

در حقوق فرانسه در عمل دیده شده است که شهرداری ها، شورای شهر و یا انجمن های صنفی که در واقع نمایندگان مردم محسوب می شوند، در کاریابی برای محکومان تلاش بیشتری از ادارات دولتی از خود نشان می دهند. بنابراین برای اعمال و اجرای هر چه بهتر این تدبیر ضرورتاً نیاز به مشارکت دستگاه قضایی و جامعه مدنی است (سیاست جنایی مشارکتی).

کارهایی که برای مجرمان در نظر گرفته و پیشنهاد می شود بسیار متنوع است، نظیر مرمت ساختمانهای عمومی، بناهای باستانی، بهبود محیط زیست، ترمیم خرابی ها، شرکت در کار آموزشی مربوط به آتش نشانی، کار در اورژانسهای خاص تصادفات رانندگی و ... ، بدین ترتیب است که محکومان در سیاست در اداره شهر خود دخالت می کنند.

اما به کیفی کار عمومی ایرادهایی نیز وارد شده است از جمله اینکه چنانچه محکومی حاضر به انجام کار عمومی باشد ولی فاقد استطاعت مالی نداشته باشد، قاضی دادگاه ناچار است او را به زندان اعزام دارد و این موضوع سبب می شود که همه افراد در برابر این کیفی یکسان نباشند (خداشه بر اصل برابری مجازاتها). از سویی دیگر تجربه 16 ساله این جایگزین در فرانسه نشان داده است که قضات عملاً کاریابیهای خوبی نیستند، چرا که قاضی به اقتضای شغلی از رابطه با جامعه مدنی اجتناب دارد. از دیگر مشکلات کیفی کار عمومی این است که در پاره ای موارد، استخدام حتی موقت یک مجرم با تردید روبرو است. و نهایت آنکه با توجه به مشکل بیکاری در فرانسه و وجود حدود 3/5 میلیون بیکار رسمی در این کشور حتی کارهای نیمه وقت ترجیحاً به داوطلبان اداره کار داده می شود. در نتیجه اگر چه کار عام المنفعه، کیفی عمومی بسیار مناسبی است که در طول تاریخ حقوق کیفری هم

سابقه داشته است (اشاره به بیگاری) ولی مشکلات بازار کار موجب شده است که در عمل از این کیفر استقبال خوبی به عمل نیاید.....

بانک کتب و مقالات و جزوات حقوق www.ghanonyar.ir

مدیر سایت: بهنام اسدی

WWW.GHANONYAR.IR